

Izabela Suckiel

Centrum Edukacji Nauczycieli w Koszalinie

Ewaluacja wewnętrzna w szkole, czyli „róbcie, jak czujecie”

Pojęcie „ewaluacja” funkcjonuje w polskim prawie oświatowym już od dłuższego czasu. W latach 2004 – 2006, na podstawie rozporządzenia w sprawie zasad sprawowania nadzoru pedagogicznego, ewaluacja była jednym z działań służących mierzeniu jakości pracy szkoły i definiowana była jako „ocena przydatności i skuteczności podejmowanych działań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych w odniesieniu do założonych celów.”¹ W praktyce znaczyło to, że szkoły miały **mierzyć jakość** swojej pracy, **diagnozując** stopień spełniania **standardów jakości** zawartych w rozporządzeniu, **diagnozując** osiągnięcia edukacyjne uczniów, **monitorując** podejmowane przez szkołę oraz nauczycieli działania oraz dokonując **ewaluacji**. Zamieszanie wokół tyłu, dla wielu szkół, zupełnie nowych pojęć było tak duże, że początkowo niewielu dyrektorów i nauczycieli wiedziało, czego się od nich oczekuje i co właściwie mają robić.

Gdy zaczynano powoli przyzwyczajać się do nowego nadzoru pedagogicznego, w grudniu 2006 roku (po 20 miesiącach) nastąpiła zmiana rozporządzenia. Nie mówiło się już o ewaluacji, ale o **działalności diagnostyczno-oceniającej**, prowadzonej w formie badania wybranych zakresów pracy dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkół i placówek. Na tej podstawie miała być dokonywana ocena działalności szkół, w całości lub w wybranych zakresach.² Zniknęły również standardy jakości pracy. Szkoły kolejny raz próbowały odnaleźć się w nowej sytuacji.

Jednak nie na długo. W październiku 2009 roku (teraz po 22 miesiącach) podpisane zostaje kolejne rozporządzenie (obowiązujące do dziś), w którym ponownie pojawia się ewaluacja, tym razem definiowana jako „praktyczne badanie oceniające przeprowadzane w szkole lub placówce.”³

Nietrudno się domyślić, że te stosunkowo częste zmiany i kolejne próby definiowania ewaluacji, innego formułowania jej założeń i przebiegu, nie sprzyjają ani realizacji, ani samej akceptacji ewaluacji w szkole.

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 23 kwietnia 2004 r. w sprawie szczególnych zasad sprawowania nadzoru pedagogicznego, wykazu stanowisk wymagających kwalifikacji pedagogicznych, kwalifikacji niezbędnych do sprawowania nadzoru pedagogicznego, a także kwalifikacji osób, którym można zlecać prowadzenie badań i opracowywanie ekspertyz (Dz. U. Nr 89, poz. 845 oraz z 2005 r. Nr 41, poz. 386).

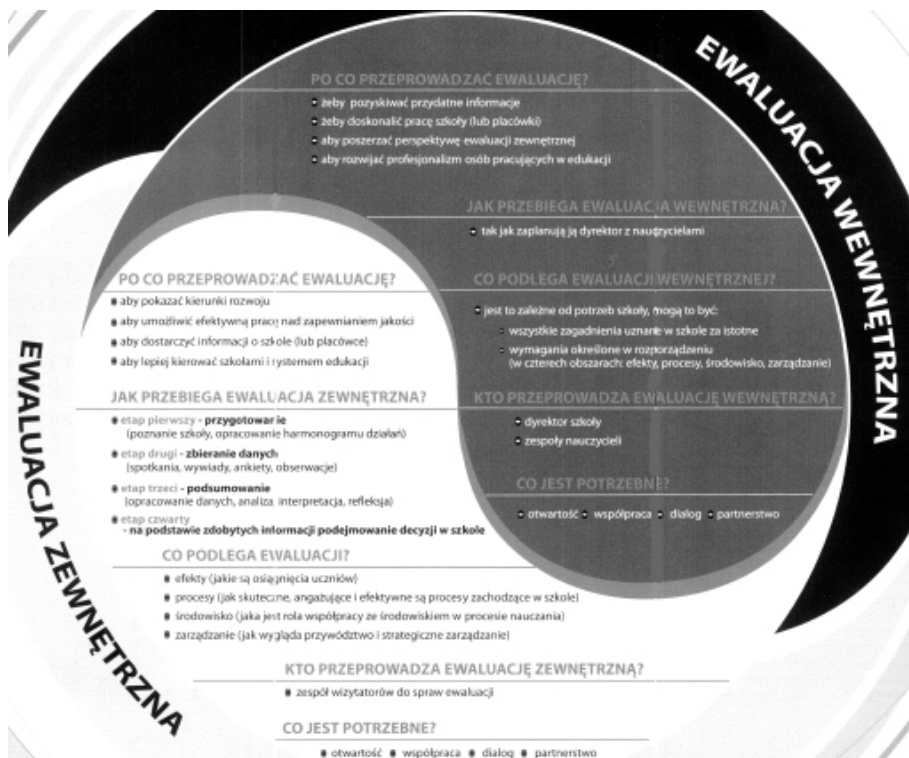
² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 grudnia 2006 r. w sprawie szczególnych zasad sprawowania nadzoru pedagogicznego, wykazu stanowisk wymagających kwalifikacji pedagogicznych, kwalifikacji niezbędnych do sprawowania nadzoru pedagogicznego, a także kwalifikacji osób, którym można zlecać prowadzenie badań i opracowywanie ekspertyz (Dz. U. Nr 235, poz. 1703).

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. z 2009 r. Nr 168, poz. 1324).

Ponieważ jednak jest to teraz obowiązek wynikający z przepisów prawa oświatowego, wszystkie szkoły i placówki muszą ewaluację prowadzić.

Wdrażając nową formę nadzoru pedagogicznego, Ministerstwo Edukacji Narodowej uruchomiło cykl szkoleń i wydało szereg materiałów informacyjnych, między innymi ulotki, w których wyjaśnia się podstawowe założenia i różnice między ewaluacją zewnętrzną i wewnętrzną.

Taka właśnie ulotka (rys. 1.) stała się dla mnie inspiracją do refleksji nad prowadzoną od dwóch lat ewaluacją wewnętrzną.

Rys. 1. Ulotka MEN dotycząca ewaluacji zewnętrznej i wewnętrznej

Co podlega ewaluacji?

Pierwsza różnica to **przedmiot ewaluacji**. W zewnętrznej sprawa jest prosta. Ewaluacji poddawane są wymagania wobec szkół zawarte w załączniku do rozporządzenia o nadzorze pedagogicznym.

W przypadku wewnętrznej, przedmiot ewaluacji ma wynikać z potrzeb placówki (tab.1.)

Tabela 1. Co podlega ewaluacji? – informacja z ulotki MEN

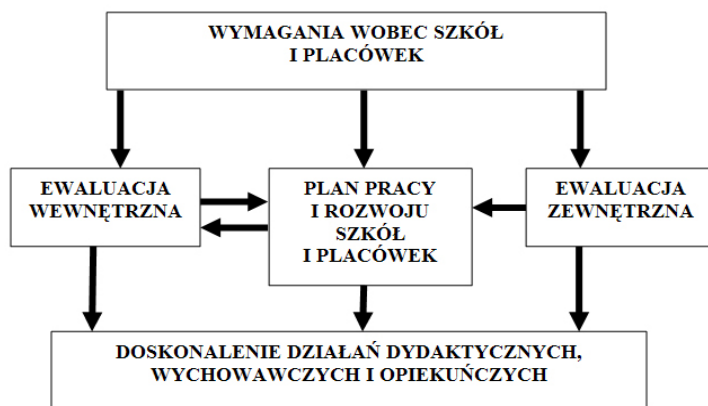
Ewaluacja zewnętrzna	Ewaluacja wewnętrzna
Efekty (jakie są osiągnięcia uczniów)	Jest to zależne od potrzeb szkoły, mogą to być:
Procesy (jak skuteczne, angażujące są procesy w szkole)	- wszystkie zagadnienia uznane w szkole za istotne
Środowisko (jaka jest rola współpracy ze środowiskiem w procesie nauczania)	- wymagania określone w rozporządzeniu (w czterech obszarach: efekty, procesy, środowisko, zarządzanie)
Zarządzanie (jak wygląda przywództwo i strategiczne zarządzanie)	

W poprzednich latach, mimo że ewaluacja nie była obowiązującą formą nadzoru, prowadzona była w wielu szkołach. Nauczyciele dokonywali ewaluacji współpracy z rodzicami, oceniania szkolnego czy realizowanych innowacji.

Teraz, o dziwo, mamy problem. Gdy ewaluacja stała się obowiązkiem, nagle pojawiły się wątpliwości, a czasami wręcz strach; „czy dobrze to robimy?”, „czy ewaluujemy to, co trzeba?”, „czy wystarczą jeden, dwa, trzy tematy ewaluacji w ciągu roku?” i w końcu „czy to jest ta sama ewaluacja, co kilka lat temu, czy jakaś nowa?”⁴

Ważne jest zrozumienie istoty wymagań stawianych szkołom przez ministerstwo. Wymagania te są podstawą prowadzenia przez kuratoria oświaty ewaluacji zewnętrznej i ustalania poziomu ich spełniania. W tym kontekście wymagania stają się informacją: JAK POWINNO BYĆ?

Dla szkół dużo istotniejsze jest potraktowanie wymagań jako informacji: DO CZEGO MAMY DĄŻYĆ? i wykorzystanie opisanych wymagań w planowaniu pracy szkoły czy placówki (rys. 2.).

Rys. 2. Wykorzystanie wymagań wobec szkół i placówek w ewaluacji i planowaniu pracy (oprac. własne)

⁴ W cudzysłowie cytowanie są autentyczne pytania i wypowiedzi dyrektorów i nauczycieli na szkoleniach i spotkaniach informacyjnych na temat ewaluacji. Wykorzystano wypowiedzi, których autorka była świadkiem lub relacje osób, które są autorami przytoczanych słów.

Bardzo wiele szkół powiela jednak tematy ewaluacji zewnętrznej ogłaszane przez ministerstwo na dany rok. Robią to profilaktycznie, aby przygotować się na ewentualną ewaluację ze strony kuratorium, o której, zgodnie z przepisami prawa, mogą się dowiedzieć najwyżej miesiąc wcześniej. Wynika to przede wszystkim z pewnych przyzwyczajzeń z lat ubiegłych, gdy mierzenie jakości, zarówno zewnętrzne, jak i wewnętrzne musiało być oparte na tych samych standardach zawartych w ówczesnym rozporządzeniu. Są to również złe doświadczenia dyrektorów, którzy nauczyli się, że „najlepiej robić to, co kuratorium”.

Kto i jak przeprowadza ewaluację?

Ewaluatorzy zewnętrzni to zespół przeszkolonych wizytatorów, którzy korzystają z gotowych projektów ewaluacyjnych i gotowych narzędzi opracowanych centralnie do każdego zakresu ewaluacji. Mają też do swojej dyspozycji specjalnie przygotowane platformy do wypełniania ankiet on-line i automatycznej analizy danych. I co jest najistotniejsze, zgodnie z rozporządzeniem w sprawie organizacji kuratoriów wizytatorzy ci mają zajmować się głównie ewaluacją i nie powinni wykonywać innych zadań.⁵

Ewaluacja wewnętrzna prowadzona jest przez nauczycieli, dla których jest to jedno z dodatkowych zadań, do którego nie są specjalnie przygotowani.

Tabela 2. Kto przeprowadza ewaluację? – informacja z ulotki MEN

Ewaluacja zewnętrzna	Ewaluacja wewnętrzna
Zespół wizytatorów do spraw ewaluacji	Dyrektor szkoły i zespoły nauczycieli

Nauczyciele prowadzący ewaluację wewnętrzną, nawet jeśli kończą różne formy doskonalenia w tym zakresie, nie radzą sobie z projektami ewaluacji, tworzeniem narzędzi czy analizą zebranych informacji.

Najczęściej pojawiające się problemy to:

- niewłaściwy wybór przedmiotu (tematu) ewaluacji:
  - powielanie tematów ewaluacji zewnętrznej,
  - zbyt duży zakres ewaluacji;
- nietrafne formułowanie problemów (pytań) badawczych:
  - stawianie pytań, na które bez badań znamy odpowiedzi,
  - stawianie pytań, na które bardzo trudno znaleźć odpowiedź;
- błędy w szczegółowym planowaniu badań:
  - kłopoty z dokładnym określeniem, jakie informacje, od kogo i w jaki sposób chcemy pozyskać;
- niedocenianie wpływu zastosowanych narzędzi i sposobu zbierania informacji na wyniki ewaluacji:
  - tworzenie lub korzystanie z narzędzi nieadekwatnych do planu badań;
- niewłaściwa analiza zebranych danych:
  - skupianie się wyłącznie na statystycznej analizie wyników,
  - trudności z wykorzystywaniem informacji z różnych źródeł;
- trudności w formułowaniu wniosków i rekomendacji do dalszej pracy.

⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie organizacji kuratoriów oświaty oraz zasad tworzenia ich delegatur (Dz. U. z 2009 r. Nr 168, poz. 1325).

Może właśnie dlatego ministerstwo z góry założyło, że ewaluacja wewnętrzna ma być prowadzona na miarę możliwości i umiejętności nauczycieli (tab. 3.).

Na jednym ze szkoleń organizowanych w ramach wdrażania nowego nadzoru pedagogicznego dyrektorzy usłyszeli wręcz „róbcie, jak czujecie”. Mimo wszystko jest to trochę zaskakujące podejście, ponieważ ewaluacja została już bardzo dobrze opisana w literaturze i bez względu na to, jak będziemy ją definiowali, to procedura jest zawsze podobna.

Tabela 3. Jak przebiega ewaluacja? – informacja z ulotki MEN

Ewaluacja zewnętrzna	Ewaluacja wewnętrzna
Etap pierwszy – przygotowanie	Tak, jak zaplanuje ją dyrektor z nauczycielami
Etap drugi – zbieranie danych	
Etap trzeci – podsumowanie	
Etap czwarty – podejmowanie decyzji na podstawie zdobytych informacji	

Po co przeprowadzać ewaluację?

W kontekście powyższych rozważań warto w końcu zadać pytanie o cel ewaluacji. Ministerstwo definiując ewaluację w rozporządzeniu o nadzorze pedagogicznym, nie formułuje jej celów, ale pojawiają się one w materiałach informacyjnych (tab. 4.).

Tabela 4. Po co przeprowadzać ewaluację wg MEN

Ewaluacja zewnętrzna	Ewaluacja wewnętrzna
Aby pokazać kierunki rozwoju	Żeby pozyskać przydatne informacje
Aby umożliwić efektywną pracę nad zapewnianiem jakości	Żeby doskonalić pracę szkoły
Aby dostarczyć informacji o szkole	Aby poszerzać perspektywę ewaluacji zewnętrznej
Aby lepiej kierować szkołami i systemem edukacji	Aby rozwijać profesjonalizm osób pracujących w edukacji

Ewaluacja zewnętrzna jest jak najbardziej logiczna i uzasadniona. Ministerstwo ogłosiło wymagania wobec szkół, a następnie zbiera i analizuje informacje na temat spełniania tych wymagań. Dzięki temu będzie można wskazywać kierunki rozwoju i podnosić jakość polskiej oświaty. Wyniki ewaluacji zewnętrznej mają być również rzetelną informacją o pracy szkoły.

Celem ewaluacji wewnętrznej jest zbieranie potrzebnych informacji i doskonalenie pracy szkoły czy placówki „od wewnątrz”.

I rzeczywiście, gdy ewaluacja była prowadzona przez szkoły z własnej inicjatywy, jako autentyczna potrzeba i przez osoby, które chociaż trochę się na tym znały, to cele te mogły być osiągnięte.

Teraz, gdy szkoły nie mają wyboru, muszą ewaluację prowadzić, nawet jeśli nie potrafią, a może nawet nie rozumieją jej istoty, ale wystarczy, że coś robią „jak czują”, trudno mówić o osiągnięciu zakładanych przez ministerstwo celów.

Ewaluacja, czyli co?

Ciągłe zmiany przepisów i potrzeba sprostania wymogom rozporządzeń spowodowała, że bardzo dużo szkół zatraciło sens ewaluacji, a nauczyciele mają coraz więcej wątpliwości.

Na jednym ze szkoleń zdesperowana nauczycielka zapytała: „Gdy prowadzę badanie wyników nauczania, to ja diagnozuję, monitoruję czy ewaluuję osiągnięcia uczniów?” i usłyszała, że czepia się słówek, że przecież to wszystko jedno. Ważne, aby COŚ robić.